

INKLYUZIV TA'LIM

Shermatova Xilola Mirzayevna

FarDU katta o'qituvchisi

Mirzaakbarova Maxliyo

FarDU magistranti

Annotatsiya: Maqolada inklyuziv ta'lim haqida batafsil ma'lumot beriladi. Bolalarning barcha toifalariga ta'lim berishning qanchalik muhim ekanligi haqida fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv, muloqot, kamsitish, intellectual, his qilish, fikrlash, afzalliklar.

Hozirgi vaqtda jamiyat ta'lim muassasalari oldiga ta'lim xizmatlarining yuqori darajasi va keng doirasi, shuningdek, bolalarning barcha toifalari uchun ta'lim olish imkoniyatini yaratish kabi global vazifalarni qo'ymoqda. Bu vazifalarning bajarilishi esa ta'lim muassasalarida qulay ta'lim muhiti yaratilganda hamda ta'lim jarayonlari o'quvchilar uchun eng qulay sharoitlarda amalga oshirilgan taqdirdagina imkonli bo'ladi. Inklyuzivlik eng yangi maxsus ta'lim strategiyalaridan biridir. Inklyuzivlik - bu alohida ta'limga muhtoj bolani maktab hayotiga to'liq jalb qilishni anglatadi.

Inklyuziv ta'lim bolalarga nisbatan har qanday kamsitishni istisno qiluvchi, barcha odamlarga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydigan, lekin alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun alohida sharoitlar yaratuvchi mafkuraga asoslanadi. Inklyuziv ta'lim - bu umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni bo'lib, u barcha bolalarning turli ehtiyojlariga moslashish nuqtai nazaridan ta'limning barcha uchun ochiqligini nazarda tutadi, bu alohida ehtiyojli bolalarning ta'lim olish imkoniyatini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'lim - bu jismoniy, aqliy, intellektual va boshqa xususiyatlaridan qat'iy nazar, barcha bolalar umumiy ta'lim tizimiga kiritilgan va o'z yashash joyida nogiron tengdoshlari bilan bir joyda ta'lim oladigan ta'lim va tarbiya jarayonidir.

Inklyuziv ta'lim ba'zi tamoyillarga asoslanadi:

- Insonning qadr-qimmatini uning qobiliyati va yutuqlariga bog'liq emas;

- Har bir inson his qilish va fikrlash qobiliyatiga ega;
- Har bir inson muloqot qilish va tinglash huquqiga ega;
- Hamma odamlar tengdoshlarining yordami va do‘stligiga muhtoj;
- Barcha o‘quvchilar uchun muvaffaqiyatga erishish, ular qila olmaydigan narsadan ko‘ra, qila oladigan narsada bo‘lish ehtimoli ko‘proq;

Inklyuzivlik – bolalarning ta‘lim, madaniy va ijtimoiy hayotdagi ishtirokini oshirish, ta‘lim jarayonidan chetlashtirilganlar yoki qamrab olinmaganlar sonini kamaytirish orqali o‘quvchilarning turli ehtiyojlarini hisobga olish va qondirishga qaratilgan jarayon.

Inklyuziv ta‘lim barcha bolalar turli xil ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan shaxslar ekanligini tan oladigan bolalarga yo‘naltirilgan metodologiyani ishlab chiqishga intiladi. Inklyuziv ta‘lim turli xil ta‘lim ehtiyojlarini qondirish uchun yanada moslashuvchan bo‘lgan o‘qitish va o‘rganishga yondashuvni ishlab chiqishga harakat qiladi. Agar inklyuziv ta‘lim joriy etilayotgan o‘zgarishlar natijasida o‘qitish yanada samaraliroq bo‘lsa, unda barcha bolalar (nafaqat maxsus ta‘limga muhtoj bolalar) foyda ko‘radi.

Maxsus ta‘limga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta‘limning maqsadlari:

- turli xil boshlang‘ich imkoniyatlari bo‘lgan bolalar uchun yagona ta‘lim muhitini yaratish;
- sog‘lom tengdoshlari bilan birgalikdagi mashg‘ulotlarda psixofizik rivojlanishda alohida ehtiyojli bolalarning potentsial imkoniyatlarini rivojlantirish;
- diagnostik va maslahat, korreksion-rivojlantirish, davolash-profilaktika, ijtimoiy va mehnat sohalarining o‘zaro hamkorligi orqali inklyuziv ta‘lim jarayonini samarali psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini tashkil etish;
- bolalarning davlat ta‘lim standartiga muvofiq umumiy ta‘lim dasturlarini o‘zlashtirishi;
- hissiy va shaxsiy rivojlanishdagi kamchiliklarni tuzatish;
- ta‘lim jarayonining barcha ishtirokchilarida nogironlarning muammolariga munosib munosabatni shakllantirish;
- alohida ta‘limga muhtoj bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga, shu jumladan o‘quv jarayoniga maslahat yordami ko‘rsatish;
- talabalar va o‘quvchilarning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi.

Inklyuziv sinfda nogiron bolaga ta‘lim mazmunining kutilayotgan natijasi bir qator mezonlarga ega:

- ta'limning ushbu bosqichida bola nimani bilishi va nima qila olishi kerak;
- olgan bilim va ko'nikmalaridan qaysi biri amalda qo'llashi mumkin va kerak;
- ulardan qanchalik faol, erkin va ijodiy foydalanadi;
- ta'lim dasturining bo'limlarini o'zlashtirish;
- bolaning kundalik hayotida xulq-atvorni va uning rivojlanish dinamikasini tahlil qilish;

N. N. Malofeevning tadqiqotlariga ko'ra, ta'lim muassasasida inklyuziv ta'lim muhitini muvaffaqiyatli shakllantirishga alohida ta'limga muhtoj bolalarga ixtisoslashtirilgan psixologik-pedagogik yordamning aniq tashkil etilgan va yaxshi ishlaydigan infratuzilmasi, ta'lim jarayonidagi ishtiroki xizmat qiladi. Ya'ni, umumiy va maxsus pedagogika sohasidagi mutaxassislar, psixologlar, logopedlar, ijtimoiy pedagoglar, tibbiyot xodimlari.

Inklyuziv maktabga zamonaviy talablarga javob beradigan, bilimli mutaxassis, ijodkor shaxs bo'lishi, ta'limda yangi texnologiyalardan xabardor bo'lishi va ularni joriy etishi, rivojlanishi yoki qoplanishi, bolaning aqliy faoliyatini to'g'rilashi, to'g'rilanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratuvchi, o'qituvchi zarur. Bu o'qituvchilar umumiy va har bir maktab malakasini alohida rivojlantirishning psixologik asoslarini shakllantirishga hissa qo'shish, o'z kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishishlari lozim.

Shunday qilib, inklyuziv ta'lim muhiti alohida ta'limga muhtoj bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash va shaxsiy rivojlanishiga bo'lgan qadriyatlar tizimi, ularning ommaviy ta'lim muassasalarida hayotining resurslari (mablag'lari, ichki va tashqi sharoitlar) majmui bilan tavsiflanadi.

Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun majburiy emas. Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim shakllaridan biridir. Inklyuziv ta'limdan tashqari, davlatimizda nogiron bolalarni o'qitishning boshqa variantlari mavjud: Maxsus maktablar va maktab-internatlar - bu oilalarga bolalarni tarbiyalash, mustaqil yashash ko'nikmalarini shakllantirish, ijtimoiy himoya qilish va bolalarning ijodiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishga ko'maklashish maqsadida tashkil etilgan. Bu muassasalarda bunday bolalar bilan mashg'ulotlar o'tkazish uchun alohida sharoitlar yaratilgan, ularda shifokorlar, maxsus o'qituvchilar ishlaydi. Ammo, asosan, ularning izolyatsiyasi tufayli, allaqachon bolalik davridayoq jamiyat sog'lom va nogironlarga bo'lingan bo'ladi.

Nogiron bolalarning alohida sharoitlarda ta'lim olishi natijasida ularning ta'lim bozorida raqobatbardoshligi, oddiy umumta'lim maktablari bitiruvchilari bilan solishtirganda, o'qishni davom ettirish istagi past.

Umumta'lim maktablarida nogiron bolalarga o'z vaqtida faol yordam ko'rsatish muammolarini hal qilish imkonini beruvchi ta'lim. Bunda nogiron bolalarning maktabdagi ko'plab tadbirlarda boshqa sinfdagi tengdoshlari bilan teng ravishda ishtirok etish imkoniyati mavjudligi, shuningdek, bolalarning uyga yaqinroq o'qib, oilada tarbiyalanishi ijobiy omil bo'ladi.

Uyda ta'lim - bu nogiron bolalarni o'qitish varianti bo'lib, unda ta'lim muassasasi o'qituvchilari uyushtirilgan tartibda bolaning uyiga tashrif buyurishadi va u bilan bevosita uning yashash joyida mashg'ulotlar olib boradilar. Bu holatda, qoida tariqasida, o'qitish eng yaqin ta'lim muassasasining o'qituvchilari tomonidan amalga oshiriladi.

Masofaviy ta'lim - bu nogiron bolalarga masofaviy ta'lim ma'lumotlarini almashish vositalariga (sun'iy yo'ldosh televideniyesi, radio, kompyuter aloqalari va boshqalar) asoslangan ixtisoslashtirilgan axborot-ta'lim muhitidan foydalangan holda ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari to'plami. Masofaviy ta'limni amalga oshirish uchun sizga bolaning masofaviy ta'lim markazi bilan aloqasini saqlab qolishga yordam beradigan multimedia uskunalari kerak. Ta'lim jarayonida o'qituvchi ham bola bilan onlayn muloqot qiladi, ham talaba unga elektron shaklda yuborilgan topshiriqlarni bajaradi, so'ngra natijalarni masofaviy ta'lim markaziga yuboradi.

Adabiyotlar.

1. Yuldasheva, G. I. (2021). The use of adaptive technologies in the educational process. Экономика и социум, (4-1 (83)), 466-468.
2. Шерматова, Х. М., & Мукимова, З. З. (2021). Интеллектуальная культура-важный фактор образовательного процесса. Экономика и социум, (4-2 (83)), 723-726.
3. Shermatova, X. M., & Maxammadjonov, J. (2023). Fan va ta'lim rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(4), 788-792.
4. Шерматова, Х. М. (2023). Цифровизация образования: положительные и отрицательные стороны. In Новые технологии в учебном процессе и производстве (pp. 752-753).

5. Mirzayevna, S. X. (2023). Ommaviy axborot vositalarining inson psixikasiga ta'siri. *Scientific Impulse*, 1(11), 577-580.
6. Yuldasheva, G., & Yo'ldosheva, M. (2023). Axborotlashuv va yoshlar tarbiyasi. *Scholar*, 1(32), 205-209.
7. Komilova, Z. (2023). Formation of competences of students in teaching information technologies in professional educational institutions. *Modern Science and Research*, 2(6), 920-933.
8. Ибрагимов, Ш. (2023). Реализация цифровизации образования: пути развития и проблемы. *Информатика и инженерные технологии*, 1(2), 273-278.
9. Abdullayev, S. S. (2021). Information and communication technologies (ict), their development and improvement in modern education. *Экономика и социум*, (4-1), 21-24.
10. Muzaffarxonov Saida'loxon, Mirzaakbarov Dilshodbek Dovlatboyevich “Sun'uy Intelkt Yordamida Pochta Xizmatini Tashkil Qilish” *Miasto Przyszłości Kielce* 2023.
11. Mamatova, M.A., Rasulov, R.Y., & Mirzaakbarov, D.D. (2022). Relation between the concentration of nonequilibrium electrons and holes in long semiconductor diodes. *European Science Review Scientific journal* (5–6).
12. Mirzaakbarov, D.D. (2021). Direktions for the introduction of new information technologies in education. *Экономика и социум*, 4(83).
13. <https://www.unicef.org/uzbekistan/uz/inklyuziv-talim>
14. <https://uz.goodinternet.org/uz/sections/osmirlar/talim-va-men/inklyuziv-talim-nima/>

Research Science and Innovation House